

Sándor Iván

A 37 milliméteres légvédelmi ágyútól Friedrich Nietzscheig

Kecskeméti séták

Kecskemét nem az én városom.

Volna városom, de csak *volna*, mert nem érzem már az enyémnek azt a várost sem, ahol nyolc évtizede élek.

Idegen lettem az én egykori városomban, amiként más városokban is, amelyekben pedig annyiszor találtam otthonomnak érzett utcákra, múzeumokra, katedrálisokra, folyópartokra, körutakra, sikátorokra, az Idő olyan Tereire, ahol történt velem valami, ami meghatározta az életemet.

Nem is írok másról regényben, esszében, mint az Idő Tereinek a *követéstörténeteiről*.

Miért is ne lehetne akkor Kecskemét mégis a városom, hiszen fűznek ide is olyan emlékek, amelyek beleszóltak az életembe.

„Még ma is magam előtt látom, még a szemem előtt van, a fák mintha hátra volnának húzva, a többi fa is feltűnve az előzőek folytatásaként, mint egy hátrahőkölő táj, és a sövény csaknem elfekető haragoszöldje. És a másodperc tört része alatt megláttam...” az egész regényt.

A *Flandriai útról* mondja ezt Claude Simon.

Még ma is magam előtt látom és a *„másodperc tört része alatt”* megpillantom a szakaszt, amint kikanyarodik az országútra.

Nem zúgnak a laktanyaudvaron a ZIS teherautók a mögjük kapcsolt 37 milliméteres, héttonnás légvédelmi lövegekkel. Vállra feszített puskák, derékszíjra kapcsolt gyalogsági ásók nélkül menetel a szakasz a város felé.

1951 október.

Hat évvel a háború után.

A kiképzők között vannak még a brjanszki erdőket megjárt, az orosz falvakat felégető, Jutason kiképzett altisztek.

Mennydörög a szakasza az áállj! a Dózsa György útnál.

Két óra szabadidő a városban. Aki nem ér vissza pontosan a gyülekezőhelyre, megnézheti magát, irány a fogda.

Szemerkél az eső.

Minden szürke, a nagytemplom kupolája, a díszes városháza.

A járókelők nem értik, miért ordít az őrmester.

Egy héttel előbb még a Dráva-parti erdőben üteggállásban.

Majdnem háború Tito Jugoszláviájával. Folyamatos készültség. Harctéri körülmények a Sztálin irányította, Jugoszláviát ellenségnek tekintő hízterében.

Szétszéledünk a főtéren, legtöbben az első kocsmá felé indulnak.

A meglehetősen lesóványodott, kapcától, csizmatól kisebesedett lábú őrzető elsétál a városházához. Elsétál a színházhoz. A Három a kislányt játsszák. Megáll a kifosztott zsinagóga előtt. A Bocskai utcában cukrászda. Számolgtatja a zsoldpénzét. Betér egy krémesre.

Füzi Laci három és fél év múlva születik meg.

Az őrzető nehezebb évei még ezután következnek.

Aztán: 1958. A színház műsorán Shakespeare. Othello: Bicskey Károly, Desdemona: Dévay Kamilla, Jago: Dobák Lajos, rendező: Németh Antal.

A pályakezdő író (éppen színikritikus is) elsétál a vasútállomástól a városházáig, bóklászik a Katona József téren. Körbejárja a színházépületet. Jogosult rá, hogy a színészbejárón lépjen be.

Németh Antal tizenkét évig nem rendezhetett. A pályakezdő először találkozik a harmincas években a Nemzeti Színházban kidolgozott Shakespeare-színpadával. Később tudja meg, hogy Vahtangov már a húszas években ilyen áthidalásokkal, lépcsősorokkal, hatalmas úrökkel alakította ki a játékerét.

Sorsmeghatározó élmények. A krémes a cukrászdában. A kifosztott zsinagóga. Németh Antal rendezése.

A Desdemona alakító színésznő négyesztendős kislánya nemsokára Mustármag gyerekszerepét játssza a *Szentivánéji álomban*.

Mustármag: Udvaros Dorottya.

Már Radó Vilmos az igazgató.

A pályakezdő író (éppen színikritikus is) szabadkozva hárítja el a harmadik stampedli pálinkát.

A *Forrás* majd tíz év múlva indul.

Füzi Laci a *Szentivánéji álom* bemutatója idején egy évvel fiatalabb Udvaros Dorottyanál. Huszonhét év múlva álldogál egy konferencia után a székesfehérvári városháza kapujában. Jön ki a hajdani pályakezdő Vekerdi Lászlóval. Odalép hozzájuk. Megismerkednek.

Még *vissza* a Katona József Színházhoz. Gábor Miklós a *Don Carlos* Fülöp királyát játssza. Megy végig a Ruszt József színpadát meghatározó vörös szőnyegen. Előadás után hosszan beszélget a hajdani pályakezdővel. Némileg összekapcsolódik a sorsuk. Húsz évvel később Gábor Miklós olvassa fel a *Tengerikavics* című sorsregényt a Rádióban. Hangja a búcsúzó Fülöp királyé.

Megyünk a kecskeméti utcákon Vekerdivel. Mindig Füzi Laci hívására érkezünk. Vekerdi panaszaiiban mindig a huszadik századi leépülés, rendszerváltás előtt is, után is. „Szörnyű, hová jutottunk...” hajtogatja.

Füzi Laci szervezi az egymáshoz tartozók találkozásait.

Ilia Mihály nélkül nincs Füzi Laci.

Tolnai Ottóval Kecskeméten találkozom először, Faludy Györggyel is, Szigeti Lászlóval is. Szigeti Kecskeméten hív a Kalligram szerzői közé. Faragó Kornéliát

majd Laci kéri fel, hogy a regényemről írjon, Kornélia Kecskeméten hív majd a *Híd* szerzői közé.

Még a nyolcvanas évek vége.

Nagy a kavargás az életben, az irodalomban.

Húszéves a *Forrás*.

Rövidesen új főszerkesztő irányítja kis csapatával.

Írást kér.

Hosszú telefonbeszélgetések.

Mit szólnál hozzá, ha a *Forrás*nak adnám a rendszerváltás eseményeit követő esszénaplómat? kérdezem.

Küldd... hozzuk...

Éveken át havi tizenöt oldal. Mindig lapzárta után megy nyomdába. Mindig időben kapom a korrektúrárt.

Három kötet lesz belőle.

Tíz év múltán újraolvasom. Egyetlen sorát sem vonnám vissza. Ma sem.

De kellett hozzá az (akkor új) főszerkesztő vállalkozó kedve, határozottsága.

Együtt tágítjuk az Idő Tereit az 1994-ben és 1998-ban Zuglóban szervezett két *Századvég szellemi körképe* konferencián. Az első előadásait Csordás Gábor adja ki a *Jelenkor-könyvek* sorozatában. A másodikon a külföldi előadók között megismerkedünk John Lukaccsal.

Átformálja a folyóiratot. A *Forrás* az élbolyba kerül. A legjobb régiék mellett új szerzők: Balassa Péter, Poszler György, Tandori Dezső, Kovács András Ferenc, Tolnai Ottó, Darvasi László, Gyáni Gábor és még sokan.

Éveken át hozza Kapuściński *Lapidáriumát*.

Három gyermeket nevel fel Ágival, aki közben ugyanolyan fáradhatatlanul kutatja a régészeti leleteket, ahogy ő szerkeszti a lapot, írja esszéit.

Kecskeméten nincs egyetem.

Nincs Pécshez, Szegedhez, Debrecenhez hasonló szellemi élet.

A *Forrás* a centrum.

Minden évben az írásommal indítja a lapot. Csak annyit mond késő ősszel a telefonba: Iván, jön a január...

Egy-két havonként indít hosszú telefonokat, megbeszéljük az „irodalmat”, a szörnyszerű világot, a „történelmet”.

Ismeri a *Forrás* gyengéseit is.

Meditáló alkat.

Csak akkor ír, ha úgy érzi, talált valami elmondanivalót, amit más még nem mondott el. Néha nem méri fel, hogy amit ő, azt már mások kidolgozták, de ilyenkor is egyéni hangú és figyelemre méltó.

Iliával rendszeresen találkozik.

Összetartja a csapatot: Buda Feri, Dobozi Eszter, Komáromi Attila, Pintér Lajos, Székér Endre, Vanya Teréz. Nyolc esszékötete jelenik meg. A *Kalligram Kiadó* állandó szerzője. Nem tér le főirányáról: arra tesz kísérletet, hogy szemügyre vegye annak a Térnek a történelmi-mentális-történelmi-irodalmi természetét, amelyben az életünk zajlik. Egyre szélesebb európai eszmetörténelmi kitekintéssel. Manuel Castels hatalmas könyvével foglalkozva nyomon követi az információs

társadalom megoldhatatlan dilemmáit. Utóbbi kötetének címe szerint is a kor-
szak egyik lényegi traumáját fogalmazza meg: *A középpont hiánya*.

Megköszöni a beszélgetéseket. Természetesnek veszi, hogy harminc éve első
lapom, a *Jelenkor* szerzője vagyok, hogy a *Tiszatáj* szerzője is, az *Élet és Irodalom*
szerzője is, a *Kritika* – újabban a *Híd* – szerzője is vagyok. Sokat olvas. Nem csak a
beérkező kéziratokat. A *Forrás* összevont nyári számai mindig izgalmasak.

2003-ban közölte a *Nem Oidipusz, nem Antigoné, bizony Iszménénk a főalak; miéért?...* című esszémet. Akkoriban vázoltam fel Az Argoliszi-öböl regénytervét.
A *Nem Oidipusz...* aztán a *Paulóval a görög tengerparton* regénynaplóm első alapozó
fejezete lett. Azóta dolgozom a regényen.

Közbejött néhány más munka. Nem volt elkerülhető, hogy megírjam a *Követést*,
jött a *Séta holdfényben*, a *Mikoriak a golyónyomok*, a *Daniellával a vonaton*.

Mostanában lépegetek az *Argoliszi...* utolsó fejezetében. A *Forrás*ban megjelent
munkanaplót hat éve így kezdtem:

„Mindent eltakaró esőben látom Iszménét... A szurdok meredek partok között kígyózva:
mitikus tömegsír. De a holttestek nem itt vannak. Sem Oidipusz apateste, sem Iokaszté
anyateste, sem Eteoklész és Polüineikész fivérteste, sem Antigoné nővérteste.

Ezüstfényű éjszaka, holott éget a nap. Szűrő déli fény csattan a sziklákon, pedig világít
a hold...

Iszméné él tovább. Megöregszik. Nem idézi fel Laiosz házának történetét. Nem ismeri
fel önmaga amnéziáját.”

Hatévi munka során megtaláltam a regény mottóját. Ha a kezdősorokat, ezt
is a *Forrás*ban írom le először: „...az igazi tudás az iszonyatos valóba nyert betekin-
tés... (amely) az élet, a létezés minden délibábos káprázatát megtagadja...” (Friedrich
Nietzsche)